

Çocuk Refahı Bağlamında Ebeveynlik Tarzları, Koruyucu ve Risk Faktörleri

OĞUZ POLAT

HİLAL KARAYAZI

Özet

Çocuk refahı kavramı, yalnızca çocuğun biyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasını değil; duygusal, sosyal, bilişsel ve kültürel gelişimin desteklenmesini de kapsayan çok boyutlu bir olgudur. Bu çalışmada çocuk refahının kuramsal temelleri incelenmiş, ebeveynlik tarzlarının çocuk gelişimi üzerindeki etkileri ele alınmış ve Türkiye’de yapılan araştırmalar ışığında aile içi koruyucu ve risk faktörleri tartışılmıştır. Bulgular, demokratik ebeveynliğin çocukların özgüven, sosyal uyum ve akademik başarılarını güçlendirdiğini; buna karşın otoriter, izin verici ve ihmalkâr tutumların gelişimsel riskler doğurduğunu göstermektedir. Ayrıca şiddet, yoksulluk, boşanma ve duygusal ihmal çocuk refahını tehdit eden başlıca risk faktörleri arasında yer almaktadır. Çalışma, aile içi koruyucu faktörlerin (güvenli bağlanma, sağlıklı iletişim, aile ritüelleri, sosyal destek ağları) çocukların psikolojik dayanıklılığı ve yaşam doyumu açısından kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır. Sonuç bölümünde, çocuk refahının geliştirilmesine yönelik aile temelli müdahaleler ve sosyal politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk refahı, ebeveynlik tarzları, aile dinamikleri, çocuk istismarı, risk faktörleri.

– ARASTIRMA MAKALESİ –

OĞUZ POLAT, ouzpol@yahoo.com
Acıbadem Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı,
<https://orcid.org/0000-0001-8454-6817>

HİLAL KARAYAZI, hilallkarayazi@gmail.com,
Adli Psikoloji,
<https://orcid.org/0000-0003-3034-7630>

Geliş tarihi: 13.10.2025 • Kabul tarihi: 011.11.2025
<https://doi.org/10.47646/CMD.2025.357>

Child Well-Being and the Importance of Family Dynamics: A Theoretical and Applied Evaluation

Abstract

The concept of child well-being encompasses not only the fulfillment of biological needs but also the support of emotional, social, cognitive, and cultural development. This study examines the theoretical foundations of child well-being, discusses the impact of parenting styles on child development, and evaluates protective and risk factors within the family context, with a particular focus on research conducted in Turkey. Findings indicate that authoritative (democratic) parenting enhances children's self-esteem, social adjustment, and academic achievement, whereas authoritarian, permissive, and neglectful parenting styles create developmental risks. Furthermore, violence, poverty, divorce, and emotional neglect are identified as the main threats to child well-being. The study emphasizes the importance of protective family factors—such as secure attachment, effective communication, family rituals, and social support networks—in fostering children's psychological resilience and life satisfaction. In conclusion, family-based interventions and social policy measures are proposed as essential strategies to improve child well-being.

Keywords: Child well-being, parenting styles, family dynamics, child abuse, risk factors.

Giriş: Çocuk Refahı Nedir? Kuramsal Çerçeve

Çocuk refahı kavramı, tarihsel süreç içerisinde yalnızca çocukların korunmasına odaklanan bir anlayıştan, onların çok boyutlu iyi oluşunu merkeze alan geniş bir yaklaşıma doğru evrilmiştir. Başlangıçta devlet politikalarında “çocuk koruma” kavramı baskınken, günümüzde “çocuğun refahı ve iyi oluşu” daha kapsayıcı biçimde ele alınmaktadır (Ben-Arieh, 2010). UNICEF'in (2022) tanımına göre çocuk refahı; yaşam kalitesi, eşit fırsatlara erişim, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal katılım ve kültürel gelişim gibi unsurları içeren çok boyutlu bir yapıdır. OECD (2009) ise çocuk refahını ölçmek için eğitim başarıları, sağlık göstergeleri, güvenlik, konut koşulları ve aile ilişkileri gibi alanlara dikkat çekmektedir.

Çocuk refahını anlamak için başvurulmuş kuramsal çerçeveler oldukça çeşitlidir. Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi, çocukların gelişiminde fizyolojik ihtiyaçlardan başlayarak güvenlik, aidiyet, sevgi, özsaygı ve kendini gerçekleştirme düzeylerine kadar uzanan katmanlı bir yapı

önermektedir. Bronfenbrenner'in (1979) ekolojik sistemler kuramı ise çocuğun gelişimini mikrosistemden (aile, okul, akran grupları) makrosisteme (kültürel değerler, hukuk, devlet politikaları) kadar uzanan farklı çevresel sistemlerin etkileşimi içinde ele almaktadır. Bu bağlamda çocuğun refahı yalnızca bireysel ihtiyaçlarla değil, toplumsal ve yapısal faktörlerle de şekillenmektedir.

Çocuk refahının duygusal boyutunu açıklamada Bowlby'nin (1969, 1988) bağlanma kuramı temel bir yere sahiptir. Bowlby, erken dönemde kurulan güvenli bağların yaşam boyu psikolojik sağlamlık için kritik olduğunu, güvenli bağlanma geliştiremeyen çocukların ise kaygı, güvensizlik ve sosyal uyumsuzluk riski taşıdığını ileri sürmüştür. Ainsworth'un (1989) yabancı durum testi bulguları da güvenli bağlanmanın çocukların keşif davranışlarını, sosyal uyumlarını ve stresle başa çıkma becerilerini güçlendirdiğini göstermiştir.

Toplumsal düzeyde ise çocuk refahı, yalnızca birey ya da aile sorumluluğu olmaktan çıkıp kamusal bir mesele haline gelmiştir. Esping-Andersen'in (1990) refah devleti kuramı, çocuk refahının devlet politikaları aracılığıyla da şekillendiğini ortaya koyarken, James ve James (2004) çocuk refahını "çocuğun hakları ile refah politikalarının kesişim noktası" olarak tanımlayarak bu kavramı insan hakları bağlamına taşımaktadır.

Türkiye'de çocuk refahına ilişkin tartışmalar, özellikle çocuk hakları, yoksulluk, eğitim politikaları ve istismar-ihmal boyutları üzerinden yürütülmektedir. Polat (2017), çocuk istismarı ve ihmali konusundaki çalışmalarıyla çocuk refahını tehdit eden aile içi risk faktörlerine dikkat çekmekte, ayrıca ihmalin çocuk gelişimi üzerindeki görünmez ancak yıkıcı etkilerini ortaya koymaktadır (Polat, 2016). TÜİK (2023) verileri de çocuk yoksulluğunun hâlen önemli bir toplumsal sorun olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çocuk refahının kavramsallaştırılması yalnızca gelişimsel bir zorunluluk değil, aynı zamanda sosyal politika, insan hakları ve toplum sağlığı açısından kritik bir öneme sahiptir.

Ebeveynlik tarzları, çocukların gelişiminde en önemli aile faktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Baumrind'in (1967, 1991) tanımladığı ve Maccoby ve Martin'in (1983) katkılarıyla geliştirilen dört ebeveynlik tarzı —otoritatif (demokratik), otoriter, izin verici, ihmalkâr— çocukların refahını farklı düzeylerde etkilemektedir. Demokratik ebeveynlik; yüksek ilgi ve sıcaklık ile tutarlı sınırların bir arada bulunduğu bir yaklaşım olup çocukların özsaygısını, psikolojik sağlamlığını ve akademik motivasyonunu

güçlendirmektedir (Steinberg, 2001). Demokratik ebeveynlik, çocukların sosyal ilişkilerinde uyum, empati ve iş birliği becerilerini artırmakta; Türkiye’de yapılan çalışmalar da bu ebeveynlik tarzının okul başarısını ve sosyal uyumu desteklediğini ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2013).

Buna karşılık otoriter ebeveynlik yüksek düzeyde kontrol ve düşük düzeyde duygusal destekle tanımlanır. Otoriter ebeveynlerin katı kuralcılığı ve cezalandırıcı tutumları çocuklarda kaygı, düşük benlik saygısı, sosyal çekingenlik veya saldırganlık riskini artırmakta; akademik öğrenmeye yönelik içsel motivasyonu zayıflatmaktadır (Baumrind, 1991; Steinberg, 2001). Türkiye’de yapılan çalışmalar da otoriter ebeveynliğin çocukların duygusal güvenliğini zedelediğini ve okul uyumunu olumsuz etkilediğini göstermektedir (Erbil, Divan ve Önder, 2006).

İzin verici ebeveynlik, yüksek sevgi ve ilgiye karşılık düşük düzeyde denetimle karakterizedir. Kısa vadede çocukların kendini ifade etme özgürlüğünü ve yaratıcılığını desteklese de uzun vadede özdenetim sorunları, kurallara uyum güçlükleri ve akademik başarısızlık riskine yol açabilmektedir (Baumrind, 1991; Musitu ve García, 2004).

En riskli ebeveynlik tarzı olan ihmalkâr ebeveynlik ise hem düşük ilgi hem de düşük denetimle tanımlanmaktadır. Bu durumda çocukların temel duygusal ve fiziksel ihtiyaçları büyük ölçüde karşılanmaz. İhmalkâr ebeveynlikle büyüyen çocuklarda değersizlik ve yalnızlık hisleri, depresyon ve kaygı gibi psikolojik sorunlar; sosyal izolasyon; düşük motivasyon ve okul başarısızlığı sıklıkla görülmektedir (Dubowitz ve Bennett, 2007; Kalff vd., 2001). Steinberg ve arkadaşlarının (1992) çalışmaları da ihmalkâr ebeveynliğin ergenlerde davranış bozuklukları ve riskli davranışlarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Türkiye’deki bulgular da benzer şekilde ihmalkâr ebeveynliğin duygusal yoksunluk ve akademik başarısızlıkla sonuçlandığını ortaya koymaktadır (Polat, 2017).

Ebeveynlik tarzları çocuk refahının duygusal, sosyal ve akademik boyutlarını doğrudan şekillendirmektedir. Demokratik ebeveynlik çocuk refahını güçlendirirken; otoriter, izin verici ve ihmalkâr ebeveynlik tarzları çocukların gelişiminde çeşitli düzeylerde riskler barındırmaktadır. Bu nedenle ailelere yönelik ebeveynlik eğitimlerinde özellikle demokratik tutumun desteklenmesi, çocukların refahını artırmak açısından kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Aile İçi Koruyucu Faktörler

Aile, çocuk refahının temel belirleyicisi olan ilk sosyal çevre niteliğindedir. Çocuğun güvenli, sağlıklı ve üretken bir birey olarak yetişmesi yalnızca biyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına değil, aynı zamanda aile içinde sunulan koruyucu faktörlere de bağlıdır. Çocuk refahı; duygusal, sosyal ve akademik iyi oluşu kapsayan bütüncül bir yapı olduğundan, aile içindeki olumlu etkileşimler çocuğun yaşam doyumunu, ruh sağlığını ve toplumsal uyumunu destekleyen kritik bir rol üstlenmektedir (Ben-Arieh, 2010; UNICEF, 2022).

Çocuk refahını en güçlü biçimde destekleyen unsurlardan biri güvenli bağlanmadır. Bowlby'nin (1969, 1988) bağlanma kuramı ve Ainsworth'un (1989) gözlemleri, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlı davranmalarının güvenli bağlanmayı geliştirdiğini ortaya koymuştur. Güvenli bağlanan çocuklar duygusal açıdan daha az kaygı ve daha yüksek özsaygı sergilemekte; sosyal açıdan akranlarıyla daha sağlıklı ilişkiler kurmakta; eğitimsel açıdan ise yüksek motivasyon ve akademik başarı göstermektedir (Sroufe, 2005; O'Connor ve McCartney, 2007).

Sağlıklı aile içi iletişim de çocuk refahının tüm boyutlarını doğrudan destekleyen önemli bir faktördür. Açık, empatik ve saygılı iletişim, çocuğun kendini değerli hissetmesini sağlayarak duygusal refahını güçlendirir, benlik algısını pekiştirir ve psikolojik sağlamlığını artırmaktadır (Şahin ve Aral, 2012). Sosyal refah açısından, iletişimin güçlü olduğu ailelerde yetişen çocukların iş birliği, empati ve problem çözme becerilerinin daha gelişmiş olduğu görülmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 2002). Eğitimsel refah boyutunda ise aile içi iletişim, akademik beklentilerin net şekilde ifade edilmesini sağlayarak çocuğun öğrenmeye yönelik olumlu tutumlar geliştirmesine katkıda bulunmaktadır (Ackard, Neumark-Sztainer, Story ve Perry, 2006).

Ortak aile rutinleri ve birlikte geçirilen kaliteli zaman, çocuk refahını destekleyen istikrar ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Örneğin düzenli yemek saatleri, bayram kutlamaları, tatiller ya da günlük küçük rutinler, çocuğa süreklilik ve güven duygusu kazandırır. Bu durum, duygusal açıdan güvenlik ve istikrarı artırırken; sosyal açıdan aile bağlarını güçlendirir ve toplumsal değerlere uyumu kolaylaştırır; eğitimsel açıdan ise disiplin, sorumluluk bilinci ve zaman yönetimi becerilerinin gelişimine katkı sağlar (Fiese vd., 2002; Spagnola ve Fiese, 2007).

Demokratik ebeveynlik tutumu da çocuk refahını bütüncül şekilde destekleyen bir başka unsurdur. Çocuğa sevgi, ilgi ve destek sunarken aynı zamanda sınır koymayı içeren bu yaklaşım, özgürlük ve güvenlik ihtiyaçlarını dengeli biçimde karşılamaktadır. Demokratik ebeveynlikle yetişen çocukların duygusal açıdan daha yüksek özsaygıya ve düşük kaygı düzeyine sahip olduğu; sosyal açıdan akran ilişkilerinde daha uyumlu ve işbirlikçi oldukları; eğitimsel açıdan ise daha sorumluluk sahibi ve başarılı oldukları çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Kandır ve Alpan, 2008; Çağdaş ve Seçer, 2010).

Aile dayanıklılığı da çocuk refahını destekleyen önemli koruyucu faktörlerden biridir. Kriz, yoksulluk, sağlık sorunları veya kayıplar gibi zorlayıcı yaşam olaylarına rağmen aile içi dayanışma ve iş birliği, çocukların psikolojik esneklik geliştirmesini sağlamaktadır. Dayanıklı ailelerde yetişen çocuklar, duygusal açıdan daha az travmatik etki yaşamakta; sosyal açıdan krizleri destek ağlarıyla aşma becerisi kazanmakta; eğitimsel açıdan ise zorluklara rağmen başarılarını sürdürebilmektedir (Rutter, 1987; Walsh, 2003; Masten ve Reed, 2002).

Son olarak sosyal destek ağlarının varlığı, aile içi koruyucu faktörleri tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Geniş aile, akraba, komşu veya arkadaş desteği, ebeveynlerin yükünü hafifletmekte ve çocuğun ihtiyaçlarının daha iyi karşılanmasını sağlamaktadır. Bu durum, çocukların duygusal refahını artırarak değer görme duygusunu pekiştirmekte; sosyal refahını destekleyerek aidiyet ve güven ilişkilerini güçlendirmekte; eğitimsel refah açısından ise okul başarısını dolaylı olarak olumlu etkilemektedir (Cohen ve Wills, 1985; Kağıtçıbaşı, 2007).

Genel olarak değerlendirildiğinde güvenli bağlanma, sağlıklı iletişim, aile rutinleri, demokratik ebeveynlik, aile dayanıklılığı ve sosyal destek ağları; çocuk refahının duygusal, sosyal ve eğitimsel boyutlarını doğrudan besleyen en güçlü koruyucu faktörlerdir. Bu faktörler yalnızca risklere karşı koruma sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerini, yaşam doyumlarını artırmalarını ve toplumsal uyumlarını güçlendirmelerini sağlamaktadır.

Risk Faktörleri: Şiddet, Yoksulluk, Boşanma ve Duygusal İhmal

Çocuk refahını tehdit eden en önemli risk faktörleri arasında şiddet, yoksulluk, boşanma ve duygusal ihmal yer almaktadır. Bu unsurlar,

çocukların fiziksel, duygusal, sosyal ve akademik gelişimlerini olumsuz etkileyerek yaşam boyu ruhsal sağlık ve toplumsal uyum üzerinde kalıcı sonuçlar doğurmaktadır. Çocuk refahı yalnızca biyolojik ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı değildir; güvenli bir çevre, sevgi dolu ilişkiler, eğitim ve sosyal destek gibi koruyucu faktörlerle bütünleştiğinde anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla şiddet ve diğer risk faktörleri, çocuğun refahını zedeleyen en kritik tehditler arasında yer almaktadır.

Şiddet ve Çocuk Refahı

Şiddet, çocuk refahını en çok zedeleyen ve çok boyutlu etkiler doğuran risk faktörlerinden biridir. Fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet biçimleri, çocukların güvenlik, sevgi, aidiyet ve gelişim ihtiyaçlarını doğrudan tehdit etmektedir. Fiziksel şiddet, çocuğun beden bütünlüğüne yönelik zarar verici davranışları içermekte ve öğrenme güçlükleri, saldırganlık, düşük okul başarısı gibi sonuçlara yol açmaktadır (Polat, 2017). Duygusal şiddet, sürekli eleştiri, aşağılayıcı sözler, sevgiden yoksun bırakma gibi davranışlarla çocuğun benlik saygısını zedelemekte ve kaygı, depresyon, özgüven kaybı gibi sorunlara neden olmaktadır (Polat, 2016). Cinsel şiddet, çocuk refahını en ağır şekilde ihlal eden şiddet türü olup, travma sonrası stres bozukluğu, sosyal geri çekilme ve intihar eğilimleri gibi yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir (Dubowitz ve Bennett, 2007). Daha az görünür bir boyut olan ekonomik şiddet ise çocuğun eğitim, sağlık ve temel ihtiyaçlara erişiminin engellenmesi yoluyla ortaya çıkmakta ve çocuk işçiliği ya da eğitimden kopma gibi sorunlara neden olmaktadır. Bu bulgular, Türkiye’de şiddetin yaygınlığına işaret eden çalışmalarla da örtüşmektedir. Polat (2017) şiddete maruz kalan çocukların eğitimsel refahlarının zedeleniğini, okul terk oranlarının arttığını ve riskli davranışlara yönelimin yükseldiğini belirtmektedir.

Yoksulluk ve Çocuk Refahı

Yoksulluk, çocuk refahını tehdit eden en yaygın yapısal risk faktörlerinden biridir. Çocuk yoksulluğu yalnızca ekonomik kaynak yetersizliği olarak değil, aynı zamanda ihmalin en sık rastlanan biçimi olarak değerlendirilmektedir (Polat, 2016). Yoksulluk; beslenme, sağlık, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçlara erişimi sınırlamakta; umutsuzluk, değersizlik duygusu ve sosyal dışlanmaya yol açmaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmalar, yoksul ailelerde yetişen çocukların akademik başarılarının düşük olduğunu ve fırsat

eşitsizliğin derinleştiğini göstermektedir (Duman ve Koç, 2019). Brooks-Gunn ve Duncan'ın (1997) bulguları da yoksulluğun çocukların bilişsel ve sosyal gelişimi üzerinde uzun vadeli olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Boşanma ve Çocuk Refahı

Boşanma süreci, çocuk refahını doğrudan etkileyen bir diğer kritik risk faktörüdür. Özellikle ebeveynler arasındaki çatışmaya tanık olunması, çocuklarda terk edilme kaygısı, özsaygı düşüklüğü, kaygı ve uyum sorunlarına yol açmaktadır (Polat, 2007). Akademik açıdan ise boşanma sürecinde çocukların dikkat dağınıklığı, motivasyon kaybı ve başarı düşüşü sıklıkla rapor edilmektedir. Uluslararası araştırmalar da benzer bulgular ortaya koymaktadır. Boşanma sonrası aile yapısının zayıflaması, çocukların sosyal ve duygusal refahını olumsuz yönde etkilemektedir (Polat, 2017).

Duygusal İhmal ve Çocuk Refahı

Duygusal ihmal, çocuk refahını tehdit eden en görünmez fakat en yaygın risk faktörlerinden biridir. Çocuğun sevgi, ilgi, kabul ve güven ihtiyaçlarının karşılanmaması, onun ruhsal ve sosyal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Polat (2018), Türkiye’de çocukların önemli bir bölümünün duygusal ihmale maruz kaldığını; bunun da özgüven eksikliği, kaygı, depresyon ve sosyal ilişkilerde bozulma gibi sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir. Eğitimsel açıdan ise duygusal ihmal, motivasyon kaybı ve düşük akademik başarı ile ilişkilendirilmektedir.

Sonuç olarak şiddet, yoksulluk, boşanma ve duygusal ihmal, çocuk refahını tehdit eden temel risk faktörleri arasında yer almakta ve bireysel olduğu kadar toplumsal düzeyde de ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye’de yapılan araştırmalar, bu risklerin erken dönemde tespit edilmesi, ailelere destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve önleyici sosyal politikaların uygulanmasının çocuk koruma sistemini güçlendirmek açısından kritik bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de çocuk refahı alanında gerçekleştirilen çalışmalar, çocuğun sağlıklı gelişiminde aile içi dinamiklerin ve sosyoekonomik koşulların belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Çocuk refahı, yalnızca biyolojik

ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı olmayıp; duygusal, sosyal, akademik ve kültürel gelişimin desteklenmesini de içeren bütüncül bir olgudur. Bu nedenle Türkiye’deki araştırmaların önemli bir kısmı ebeveyn tutumları, aile içi iletişim, ocuk istismarı ve ihmal ile yoksulluk faktörlerine odaklanmaktadır.

Ebeveynlik tarzlarına ilişkin bulgular, demokratik ebeveynliğin çocukların zgven, özsaygı ve sosyal uyum üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Yavuzer (2013), demokratik ebeveynlikle yetişen çocukların kendilerini daha rahat ifade edebildiklerini ve akran ilişkilerinde daha uyumlu olduklarını ortaya koymuştur. Çağdaş ve Seçer (2010), aile içi iletişimin çocukların benlik algısı üzerinde doğrudan etkili olduğunu; destekleyici iletişimin yüksek özsaygı ve sosyal beceriler kazandırdığını, otoriter iletişimin ise kaygı ve ie kapanmayı artırdığını saptamıştır. Benzer şekilde, Kandır ve Alpan (2008) ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal-duygusal gelişiminde kritik rol oynadığını vurgulamıştır.

ocuk istismarı ve ihmaline ilişkin Türkiye’deki bulgular, ocuk refahını tehdit eden en önemli risk faktörlerinden birinin duygusal ihmal olduğunu göstermektedir. Polat (2017), Türkiye’de çocukların büyük bir kısmının sevgi, ilgi ve değer görme ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını, bunun ise zgven eksikliği, sosyal geri çekilme ve depresyon gibi sorunlara yol açtığını belirtmiştir. Polat’ın yapmış olduğu çalışmalarda (2016; 2018), istismar ve ihmali yalnızca bireysel aile sorunları değil, aynı zamanda yapısal ve toplumsal bir problem olarak ele almış; ocuk refahının geliştirilmesi için güçlü bir ocuk koruma sistemine duyulan ihtiyaı vurgulamıştır. Benzer şekilde Koçtürk (2012), Türkiye’de ocuk istismarına ilişkin farkındalık düzeyinin hâlen yetersiz olduğunu ve bu durumun çocukların duygusal ve sosyal refahını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Yoksulluk ve ekonomik eşitsizlik de Türkiye’de ocuk refahını tehdit eden önemli faktörler arasındadır. Duman ve Koç (2019), yoksulluk koşullarında büyüyen çocukların daha fazla sosyal dışlanma, başarısızlık ve düşük yaşam doyumunu riski taşıdığını ortaya koymuştur. Erbay (2013) ise ocuk yoksulluğunun yalnızca ekonomik bir sorun olmadığını, aynı zamanda eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde ciddi bir engel oluşturduğunu vurgulamaktadır. TÜİK’in (2023) güncel verileri, Türkiye’de ocuk yoksulluğunun hâlen toplumsal ölçekte önemli bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, ocuk refahı politikalarının yalnızca ekonomik destekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda eğitim ve sosyal

hizmetler boyutunda da bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Türkiye’deki araştırmalar ayrıca boşanma, aile yapısındaki dönüşümler ve göç gibi sosyal faktörlerin çocuk refahı üzerindeki etkilerine işaret etmektedir. Canel (2014), boşanma sürecinde ebeveyn çatışmasına tanık olan çocukların psikolojik sağlamlıklarının zayıfladığını ve okul uyumlarında güçlükler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Göçmen aileler üzerine yapılan araştırmalar da kültürel uyum sorunlarının ve sosyoekonomik dezavantajların çocukların hem duygusal hem de akademik refahını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Şimşek, 2018).

Türkiye’de yapılan çalışmalar çocuk refahının en çok ebeveynlik tutumları, aile içi iletişim, istismar ve ihmal, yoksulluk ve toplumsal koşullardan etkilendiğini ortaya koymaktadır. Demokratik ebeveynlik ve güçlü aile bağları çocuk refahını artıran koruyucu faktörler olarak öne çıkarken; şiddet, yoksulluk, duygusal ihmal ve ebeveyn çatışmaları çocuk refahını tehdit eden temel risk faktörleri arasında yer almaktadır. Polat’ın çalışmalarının da gösterdiği üzere, çocuk refahının geliştirilmesi için aile temelli müdahalelerin yanı sıra, sosyal politika düzeyinde güçlü ve koruyucu mekanizmaların hayata geçirilmesi kritik bir gerekliliktir.

Dünyadaki Çalışmalar

Uluslararası literatür, çocuk refahını etkileyen koruyucu ve risk faktörlerinin kültürler arası ortak yönleri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ebeveynlik tutumları, aile içi şiddet, yoksulluk, boşanma ve ihmal konularında yapılan araştırmalar, çocuk refahının duygusal, sosyal ve akademik boyutlarını evrensel düzeyde etkileyen bulgular sunmaktadır.

Ebeveynlik tarzlarına ilişkin öncü çalışmalar, otoritatif (demokratik) ebeveynliğin çocukların refahını en güçlü biçimde desteklediğini göstermektedir. Baumrind (1967, 1991) ve Maccoby ve Martin (1983), otoritatif ebeveynlerin çocuklarında yüksek özsaygı, güçlü sosyal beceriler ve akademik başarı gözlemlendiğini saptamıştır. Steinberg (2001) ise ergenlerle yaptığı uzunlamasına çalışmalarda demokratik ebeveynliğin okul başarısını, sosyal uyumu ve psikolojik sağlamlığı artırdığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, çocuk refahının aile temelli faktörlerle ne denli ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir.

Risk faktörleri bağlamında, aile içi şiddet ve istismar tüm dünyada çocuk refahını tehdit eden en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Fantuzzo

ve Mohr (1999), aile içi şiddete tanık olan çocukların kaygı, depresyon ve davranış sorunları yaşadıklarını, ayrıca okul başarısının düştüğünü belirtmiştir. Margolin ve Gordis (2000) de toplumsal şiddetin çocuklarda travma, güvensizlik ve sosyal uyumsuzluk yarattığını vurgulamıştır. Bu çalışmalar, şiddetin yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de çocuk refahını zayıflatan bir tehdit olduğunu ortaya koymaktadır.

Yoksulluk ve ihmal de çocuk refahını olumsuz etkileyen küresel sorunlardır. Brooks-Gunn ve Duncan (1997), yoksulluğun çocukların eğitim, sağlık ve yaşam fırsatlarını sınırladığını; yaşam boyu fırsat eşitsizliğine yol açtığını göstermiştir. Evans, Li ve Whipple (2013) tarafından yapılan çalışmalar ise kronik yoksulluk ve ihmalin çocuklarda stres düzeyini artırdığını, bunun da bilişsel gelişim ve ruhsal sağlık üzerinde kalıcı etkiler yarattığını ortaya koymuştur. UNICEF (2022) raporları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde çocuk yoksulluğunun, eğitimden erken ayrılma ve sağlık hizmetlerine erişimde yetersizlik gibi temel sorunlara yol açtığını belirtmektedir.

Duygusal ihmal de uluslararası literatürde çocuk refahı açısından kritik bir risk faktörü olarak öne çıkmaktadır. Norman ve arkadaşları (2012), duygusal ihmalin yaşam boyu depresyon, kaygı ve düşük özsaygı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Dubowitz ve Bennett (2007) ise ihmalin, çocuğun hem psikolojik hem de akademik refahı üzerinde yıkıcı etkiler yarattığını vurgulamıştır. Bu bulgular, duygusal ihmalin görünmez ancak evrensel bir çocuk hakkı ihlali olduğunu ve çocuk refahının gelişimini engellediğini göstermektedir.

Uluslararası literatür, çocuk refahının evrensel ölçekte benzer risk ve koruyucu faktörlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Demokratik ebeveynlik, güvenli bağlanma ve aile dayanıklılığı çocuk refahını güçlendiren temel unsurlar olurken; şiddet, yoksulluk, boşanma ve duygusal ihmal çocuk refahını tehdit eden başlıca faktörlerdir. UNICEF ve benzeri uluslararası kuruluşların raporları, çocuk refahının yalnızca ulusal düzeyde değil, küresel ölçekte ele alınması gereken çok boyutlu bir alan olduğunu göstermektedir.

Çocuk Refahının Gelişimi için Aile Temelli Müdahale Önerileri

Çocuk refahının geliştirilmesinde aile temelli müdahaleler kritik bir öneme sahiptir. Aile, çocuğun duygusal, sosyal ve akademik gelişiminin ilk ve en güçlü belirleyicisidir. Bu nedenle çocukların yüksek yararını gözetin

bütüncül politikalar ve uygulamalar, öncelikle aile merkezli olmalıdır. Araştırmalar, demokratik ebeveynlik tarzlarının, güvenli bağlanmanın ve sağlıklı iletişimin çocukların özgüvenini, psikolojik sağlamlığını ve akademik başarısını artırdığını göstermektedir (Yavuzer, 2013; Steinberg, 2001). Dolayısıyla ebeveynlerin bu becerilerle donatılması, çocuk refahını güçlendirmek açısından temel bir müdahale alanıdır. Türkiye’de rehberlik servisleri, belediyeler ve sosyal hizmet kurumları aracılığıyla ebeveynlere yönelik eğitim programları yaygınlaştırılmalı; ailelere çocuk gelişimine uygun iletişim yöntemleri, olumlu disiplin stratejileri ve güven temelli ilişkiler kazandırılmalıdır.

Bunun yanı sıra, şiddet, boşanma, ekonomik yetersizlikler veya göç gibi zorlayıcı yaşam olayları yaşayan aileler için psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Aile danışmanlığı, psikolojik destek, ev ziyaretleri ve kriz müdahale hizmetleri bu kapsamda önemli araçlardır (Polat, 2016). Özellikle aile içi şiddetin önlenmesi için hukuki tedbirlerin yanı sıra rehabilite edici sosyal hizmetlerin devreye sokulması, çocukların duygusal refahını doğrudan koruyacaktır. Çocuk yoksulluğu da refahın önündeki en ciddi engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluk yalnızca ekonomik bir sorun değil, aynı zamanda ihmalin yapısal bir biçimi olarak da değerlendirilmelidir (Brooks-Gunn ve Duncan, 1997; Polat, 2017). Bu nedenle devletin sosyal politikaları, çocuk yoksulluğunu azaltmaya yönelik kapsamlı önlemler içermeli; eğitim bursları, koşullu nakit transferleri, ücretsiz beslenme programları ve sağlık hizmetlerine erişim gibi uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.

Çocuk refahını artırmanın bir diğer yolu, okul-aile iş birliğini güçlendirmektir. Çocukların akademik ve sosyal gelişiminde okulun destekleyici rolü, ailelerle kurulan iş birliği sayesinde daha da artmaktadır. Öğretmenler, rehberlik uzmanları ve aileler arasındaki iletişimin düzenli olarak sürdürülmesi, çocukların akademik başarısını ve sosyal uyumunu güçlendirmektedir. Bunun yanında, çocuk hakları, istismar ve ihmal konularında toplumsal farkındalık oluşturacak kampanyalar yürütülmesi, yalnızca aileleri değil, tüm toplumu çocuk refahının korunmasına yönelik sorumluluk almaya teşvik edecektir (UNICEF, 2022).

Ailelerin krizler karşısında dayanıklılığını artırmak ve sosyal destek ağlarını güçlendirmek, çocukların refahını destekleyen önemli bir koruyucu faktördür. Ailelerin geniş aile, akraba, komşu ve sivil toplum örgütleriyle daha güçlü bağlar kurmaları teşvik edilmeli; yerel yönetimler

bu konuda sosyal merkezler ve çocuk dostu alanlar oluşturarak destek sağlamalıdır. Özellikle dezavantajlı bölgelerde ailelere yönelik sosyal destek programlarının yaygınlaştırılması hem aile dayanıklılığını hem de çocukların psikososyal gelişimini doğrudan destekleyecektir (Walsh, 2003).

Son olarak, çocuk refahını geliştirmek için aile temelli müdahalelerin yalnızca bireysel bir destek aracı olmadığı, aynı zamanda toplumsal düzeyde sosyal adaletin ve sürdürülebilir kalkınmanın da önemli bir unsuru olduğu görülmektedir. Demokratik ebeveynliğin desteklenmesi, ailelere psikososyal yardım sunulması, çocuk yoksulluğu ile mücadeleye yönelik sosyal politikaların uygulanması ve okul-aile-toplum iş birliğinin güçlendirilmesi, çocukların özgüvenli, sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmeleri için zorunludur. Çocuk refahı yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk alanıdır ve bu bağlamda ailenin güçlendirilmesi, daha adil ve sağlıklı toplumların inşası için temel bir öncelik olmalıdır.

Sonuç

Çocuk refahı, yalnızca bireysel bir gelişim süreci değil, aynı zamanda toplumların geleceğini şekillendiren stratejik bir olgudur. Çocuğun duygusal, sosyal, akademik ve fiziksel açıdan sağlıklı gelişimi, büyük ölçüde ilk sosyal çevresi olan ailede şekillenmektedir. Aile, çocuk için güvenli bir bağlanma ortamı, değerlerin öğrenildiği bir sosyal alan ve gelişimsel ihtiyaçların karşılandığı temel kurumdur. Bu nedenle çocuk refahı ile aile yapısı arasında doğrudan ve güçlü bir bağ bulunmaktadır.

Araştırmalar, demokratik ebeveynlik, güvenli bağlanma, sağlıklı iletişim, aile dayanıklılığı ve sosyal destek gibi koruyucu faktörlerin çocukların özgüvenini, akademik başarısını ve psikolojik sağlamlığını artırdığını göstermektedir. Buna karşılık şiddet, yoksulluk, boşanma ve duygusal ihmal gibi risk faktörleri, çocuk refahını tehdit eden en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de ve dünyada yapılan çalışmalar, bu faktörlerin hem kısa vadede uyum sorunlarına hem de uzun vadede kalıcı ruhsal ve sosyal problemlere yol açtığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çocuk refahının sağlanması ve geliştirilmesi için ailelerin desteklenmesi, koruyucu politikaların güçlendirilmesi ve çocuk haklarının toplumsal düzeyde gözetilmesi zorunludur. Ebeveynlere yönelik eğitim programları, aile içi iletişimi güçlendirecek uygulamalar, çocuk istismarı ve ihmali önleyici politikalar

ile yoksullukla mücadeleye yönelik sosyal destekler, çocuk refahını artıracak başlıca müdahale alanlarıdır.

Sonuçta, çocuk refahının güvence altına alınması yalnızca bireysel olarak çocukların yaşam doyumunu artırmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal kalkınma, sosyal adalet ve sürdürülebilir gelecek için de temel bir yatırım niteliği taşır. Çocuğun yüksek yararını gözeten aile yapılarının ve sosyal politikaların güçlendirilmesi, hem bugün hem de gelecekte daha sağlıklı, adil ve mutlu toplumların inşa edilmesi açısından vazgeçilmezdir.

Öğuz Polat

Hilal Karayazı

Kaynakça

- Ackard, D. M., Neumark-Sztainer, D., Story, M. ve Perry, C. (2006). Parent-child connectedness and behavioral and emotional health among adolescents. *American Journal of Preventive Medicine*, 30(1), 59-66.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Ben-Arieh, A. (2010). From child welfare to children's well-being: The child indicators perspective. *Social Indicators Research*, 94(3), 725-736.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. I. Attachment*. Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.
- Brooks-Gunn, J. ve Duncan, G. J. (1997). The effects of poverty on children. *The Future of Children*, 7(2), 55-71.

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Canel, A. N. (2014). Boşanma sürecinde çocukların psikolojik sağlamlığı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(74), 45-60.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2010). Anne-baba tutumları ile çocukların benlik algısı arasındaki ilişki. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 45-59.
- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.
- Dubowitz, H. ve Bennett, S. (2007). Physical abuse and neglect of children. *The Lancet*, 369(9576), 1891-1899.
- Duman, N. ve Koç, M. (2019). Yoksulluk ve çocuk refahı: Türkiye örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 153-176.
- Erbay, E. (2013). Türkiye’de çocuk yoksulluğu ve sosyal politika. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 27-42.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- Evans, G. W., Li, D. ve Whipple, S. S. (2013). Cumulative risk and child development. *Psychological Bulletin*, 139(6), 1342-1396.
- Fantuzzo, J. W. ve Mohr, W. K. (1999). Prevalence and effects of child exposure to domestic violence. *The Future of Children*, 9(3), 21-32.
- Fiese, B. H., Tomcho, T. J., Douglas, M., Josephs, K., Poltrock, S. ve Baker, T. (2002). A review of research on family routines and rituals. *Journal of Family Psychology*, 16(4), 381-390.
- James, A. ve James, A. (2004). *Constructing childhood: Theory, policy and social practice*. Palgrave Macmillan.
- Kalff, A. C., Kroes, M., Vles, J. S., Hendriksen, J. G., Feron, F. J., Steyaert, J., ... Jolles, J. (2001). Factors affecting the relation between parental education as well as occupation and problem behaviour in Dutch 5- to 6-year-old children. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36(6), 324-331.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 143-154.
- Kelly, J. B. ve Emery, R. E. (2003). Children’s adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52(4), 352-362.
- Koçtürk, N. (2012). Türkiye’de çocuk istismarı farkındalığı üzerine bir değerlendirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 19(1), 67-76.
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002). Toward a theory of family communication. *Communication Theory*, 12(1), 70-91.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family. In P. H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4, pp. 1-101). Wiley.
- Margolin, G. ve Gordis, E. B. (2000). The effects of family and community violence on children. *Annual Review of Psychology*, 51, 445-479.
- Masten, A. S. ve Reed, M. G. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 74-88). Oxford University Press.
- Musitu, G. ve Garc a, F. (2004). Consequences of the lack of parental socialization: A cross-cultural study in Spain, Portugal, and Brazil. *Psychological Reports*, 95(1), 275-293.

- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J. ve Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect. *PLoS Medicine*, 9(11), e1001349.
- OECD. (2009). *Doing better for children*. OECD Publishing.
- Polat O. (2017). *Tüm boyutlarıyla Çocuk İstismarı-1*. Seçkin Yayınları, ikinci bası, Ankara.
- Polat, O. (2018). *Şiddet*. Seçkin Yayınları, ikinci bası, Ankara.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(3), 316-331.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
- Şimşek, Z. (2018). Göç ve çocuk refahı: Türkiye'de göçmen çocukların karşılaştığı zorluklar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(42), 89-110.
- Spagnola, M. ve Fiese, B. H. (2007). Family routines and rituals: A context for development. *Infants & Young Children*, 20(4), 284-299.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349-367.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M. ve Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement. *Child Development*, 63(5), 1266-1281.
- TÜİK. (2023). *İstatistiklerle çocuk 2023*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- UNICEF. (2022). *The state of the world's children 2022*. UNICEF Publications.
- Walsh, F. (2003). *Family resilience: Strengths forged through adversity*. *Family Process*, 42(1), 1-14.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk eğitimi ve aile*. Remzi Kitabevi.